

Список використаних джерел

1. Раманаускас Ю., Зіновчук В. Капітал фермерського кооперативу: від планування до накопичення (досвід Литви). *Капіталізація аграрного сектора економіки* : кол. моногр. / За заг. ред. Л.В. Недільської. Житомир: О.О. Євсенок, 2021: 5–24.
2. Зіновчук В. В. Про капіталізацію сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Фінансові інструменти регіонального розвитку: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. Житомирський національний агроекологічний ун-т, 2016. С. 67-70.
3. Perilleux, Anaïs ; Nyssens, Marthe. Understanding Cooperative Finance as a New Common. IRES Discussion Papers; 2016-2 (2016) 29 p. URL: <http://hdl.handle.net/2078.1/169571> [23.01.2018].
4. Ramanauskas, J. Stašys R., Contò F. (2017). The Main Obstacles and Possibilities of the Cooperative Movement in Lithuania // *Sciendo: Management of Organizations: Systematic Research*. Vol. 77: Issue 1: 101-117. DOI: 10.1515/mosr-2017-0006.

УДК 631.164 : 334.72

ЩОДО ПРІОРИТЕТНОСТІ МЕТОДІВ ОЦІНКИ АГРОБІЗНЕСУ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАЙНА В УГОДАХ М&А

Могилова М.М.,

д.е.н., доцент, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2411-8014>
050-692-43-88, mmogylova@googlemail.com

Сучасний етап розвитку світової економічної системи свідчить, що одним з ключових чинників успіхів компанії є побудова ефективної системи менеджменту. В країнах з розвинутою економікою корпоративне управління розглядається як дієвий інструмент зменшення інвестиційних ризиків у доволі волатильному середовищі і, відповідно, як фактор стійкого розвитку. В контексті ефективного менеджменту запорукою успіху компанії є обґрунтована і правильно побудована стратегія розвитку.

Для рішення цих завдань підприємства переважно використовують традиційну стратегію органічного зростання, що передбачає інвестування

накопиченого прибутку або залучення позикового капіталу для свого розвитку.

Разом з тим, багато компаній з метою подолання стагнації чи активізації розвитку, посилення своїх конкурентних позицій на національних і міжнародному ринках обирають стратегію інтеграції шляхом злиття чи поглинання з іншими компаніями (M&A). Методи такої альтернативної стратегії є досить радикальними, можуть забезпечити значно швидше аналогічний, а то й більший економічний ефект, і в той же час несуть більше ризиків.

Після певного зменшення масштабів і зниження ділової активності на світовому і вітчизняному ринках M&A, обумовлених пандемією COVID-19, в 2021 році відмічалась активізація інтеграційних процесів. Наразі внаслідок енергетичної кризи призупинилось поступове поживлення процесів злиття та поглинання компаній на світовому ринку M&A. На жаль, в Україні в 2022 році в цілому на економічних процесах, зокрема інтеграційних, негативно позначились військові дії. Разом з тим, зважаючи на циклічність інтеграційних процесів, перспективи закінчення військового стану, можна очікувати відновлення як світового, так і вітчизняного ринку M&A.

При розвитку у контексті загальносвітових тенденцій кожен національний ринок M&A має певні особливості. Характерним для українського ринку є висока значимість угод злиття і поглинання в агросекторі.

Так, сумарно за період з 2013 року по червень 2021 року в загальному вартісному обсязі вітчизняного ринку M&A частка угод в аграрній сфері становила 19,1 % (впродовж дослідженого періоду від 8,4 до 42,1 %), а за кількісним параметром – 17,5 % (від 5,6 до 27,2 %). В окремі роки агросектор був лідером за кількістю чи вартісними обсягами угод на ринку M&A в Україні. Так, у першому півріччі 2021 році після активної фази пандемічної кризи спостерігається лідерство агробізнесу за кількістю укладених

інтеграційних угод (9 угод із 46 всіх угод на ринку злиття і поглинання) (табл. 1).

**Таблиця 1. Ринок М&А в Україні
та значення на ньому угод в агросекторі**

Показник	Рік								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (I півріччя)
Місце агросектору на ринку М&А за кількістю угод	1	5	3	3	2	2	2	1	1
Загальна кількість угод	109	36	43	55	67	81	81	69	46
Загальна кількість угод в агросекторі	19	2	5	6	12	22	15	13	9
Частка агросектору у загальній кількості угод, %	17,4	5,6	11,6	10,9	17,9	27,2	18,5	18,8	19,6
Місце агросектору на ринку М&А за вартістю угод	1	4	5	2	1	2	5	3	5
Загальна вартість угод, млн дол. США	3819	2582	1011	785	987	1823	2420	925	269
Загальна вартість угод в агросекторі, млн дол. США	927	218	106	146	416	582	225	170	9
Частка агросектору у загальній вартості угод, %	24,3	8,4	10,5	18,6	42,1	31,9	9,3	18,4	3,3

Джерело: сформовано і розраховано автором за даними KPMG [4, 7].

Очікувана активізація на вітчизняному ринку М&А в аграрному секторі обумовлена як загальними чинниками – каталізаторами інтеграційних процесів, так і відкриттям у 2021 році ринку земель сільськогосподарського призначення. Крім того, на початку вересня 2022 року стартує черговий етап приватизації, де буде оголошено аукціони на елеваторні потужності та

комбінати хлібопродуктів, що також може сприяти поживленню злиттів і поглинань.

Забезпечення ефективності злиття і поглинання потребує дієвого організаційно-економічного механізму інтеграції, виваженого економічного обґрунтування M&A, в основі якого – об'єктивна оцінка вартості компаній-учасників угоди.

Потреба в оцінці вартості бізнесу пов'язана з усіма етапами угоди M&A. На попередньому етапі визначається цінність компанії-цілі як з точки зору ринку (ринкова вартість), так і з точки зору компанії-покупця (інвестиційна вартість), що дозволяє спрогнозувати синергетичний ефект і слугує аргументацією при визначенні ціни угоди. Визначення вартості компаній-учасників угоди важливе в процесі обґрунтування граничних меж премії за контроль, узгодження ціни та підписання угоди. При фактичній інтеграції, коли здійснюється виробниче, фінансове та організаційне об'єднання компаній, актуалізується оцінка індивідуальної вартості їх активів і зобов'язань, враховуючи норми Національного П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [3]. А в післяінтеграційний період вартість компаній використовують при здійсненні контролю і визначення ефективності угоди, отриманого синергетичного ефекту.

Оцінку бізнесу і майна в аграрній сфері здійснюють на основі загальноприйнятих принципів, за встановленою процедурою та з використанням стандартних методичних підходів, унормованих Міжнародними і Національними стандартами оцінки, Міжнародними та Національними стандартами обліку і звітності, стандартами оцінки окремих незалежних професійних організацій оцінювачів, іншими нормативно-правовими актами України.

Разом з тим, стандартні методичні підходи і методи оцінки при визначенні вартості сільськогосподарського майна і агробізнесу можуть

модифікуватись, трансформуватись і мати певну пріоритетність у застосуванні (табл. 2).

Таблиця 2. Рекомендаційна пріоритетність при застосовуванні методів експертної оцінки для визначення вартості агробізнесу та майна сільськогосподарського призначення в Україні*

Об'єкти оцінки	Рекомендаційна перевага при застосуванні методів експертної оцінки		
	у першу чергу	у другу чергу	
Агробізнес, цілісні майнові комплекси та частки в них	<i>Методи майнового підходу:</i> - метод накопичення активів (! за МСО обов'язкові для використання)	<i>Методи доходного підходу:</i> - дисконтування грошового потоку - прямої капіталізації доходу	<i>Методи ринкового підходу:</i> - ринкових угод - ринку капіталу
Оцінка індивідуальної вартості окремих видів майна при оцінці бізнесу за майновим підходом і при відображенні в обліку придбання та об'єднання підприємств			
Об'єкти оцінки	Рекомендаційна перевага при застосуванні методів експертної оцінки		
	у першу чергу	у другу чергу	мало застосовуються
Основні засоби як індивідуальне сільськогосподарське майно			
Будівлі та споруди виробничі	- прямого відтворення - заміщення	- зіставлення цін продажу	- непрямої і прямої капіталізації доходу
Будівлі та споруди загальногосподарського призначення	- зіставлення цін продажу	- непрямої і прямої капіталізації доходу	- заміщення - прямого відтворення
Будівлі та споруди невиробничі	- непрямої і прямої капіталізації доходу	- зіставлення цін продажу	- заміщення - прямого відтворення
Сільськогосподарські машини та обладнання, неколісні транспортні засоби	- зіставлення цін продажу - статистичного аналізу ринку	- прямого відтворення - заміщення	- непрямої капіталізації доходу
Колісні транспортні засоби (КТЗ)	- зіставлення цін продажу ідентичних КТЗ	- зіставлення цін продажу аналогічних КТЗ - мультиплікаторів	- методи витратного підходу
Земельні ділянки			
Сільськогосподарські угіддя без земельних поліпшень	-метод зисків	- зіставлення цін продажу - базової земельної ділянки	- інвестиційний - розвитку
Інші земельні ділянки без земельних поліпшень	- зіставлення цін продажу, - статистичного аналізу ринку	- інвестиційний - базової земельної ділянки	- розвитку
Сільськогосподарські угіддя з земельними поліпшеннями	<i>оцінка нерухомості:</i> - методи доходного підходу <i>оцінка земельних ділянок:</i> - залишку для землі - розподілення доходу <i>оцінка поліпшень:</i> - вартості відтворення - вартості заміщення	<i>оцінка нерухомості:</i> - методи порівняльного підходу <i>оцінка земельних ділянок:</i> - економічний - співвіднесення <i>оцінка поліпшень:</i> - вартості відтворення - вартості заміщення - частки поліпшень у вартості нерухомості	- зіставлення цін продажу - розвитку
Інші земельні ділянки з поліпшеннями	- економічний - співвіднесення	- залишку для землі - розподілення доходу	- зіставлення цін продажу - розвитку

Продовження таблиці 2

Біологічні активи			
Робоча і продуктивна худоба	- зіставлення цін продажу	- непрямой капіталізації доходу	- вартості відтворення - вартості заміщення
Багаторічні насадження	- непрямой капіталізації доходу	- вартості відтворення - вартості заміщення	- методи порівняльного підходу
Об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи			
Сорти рослин, породи тварин	- додаткового прибутку - переваги у прибутку	- прямого відтворення - заміщення	методи порівняльного підходу

* Таблицю розроблено і удосконалено автором [2, с. 124–125].

Конкретизація і рекомендаційна пріоритетність певного методу оцінки обумовлені специфікою агробізнесу, особливостями різних видів галузевого майна, станом ринку агробізнесу і сільськогосподарського майна, ситуацією на ринку М&А в певному секторі, інформаційним забезпеченням застосування різних методів оцінки, нормативно встановленою обов'язковістю застосування методів витратного (майнового підходу) при оцінці фермерського бізнесу за Міжнародними стандартами оцінки. Застосування рекомендацій щодо пріоритетних методів оцінки майна сільськогосподарського призначення і агробізнесу дозволить оптимізувати процес визначення вартості сільськогосподарських підприємств при їх злитті та поглинанні.

Список використаних джерел

1. Гуторов А. О. Розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі: монографія. Київ : ННЦ "ІАЕ", 2016. 484 с.
2. Могилова М. М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення : монографія / М. М. Могилова. К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. 404 с.
3. Національне положення стандарт бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>.
4. Статистика злиттів та поглинань. URL : <https://imaa-institute.org/valuation-insights/>.
5. Табахарнюк М. О. Гра на мільйон : практика злиття та поглинання в Україні. К : Київська книжково-журнальна фабрика, 2012. 304 с.
6. Gaughan P.A. Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings. Hoboken, New Jersey, John Wiley & Sons Inc., 2011. 672 p.

7. M&A RADAR: Україна. URL : <https://home.kpmg/ua/en/home/insights/2021/07/ma-radar-ukraine.html>.
8. Roberts A. Mergers and Acquisitions / Pr. Alexander Roberts, Dr William Wallace, Dr Peter Moles // Edinburgh Business school, 2012. 17 p.
9. Ferhan A., Can Tansel K. Contemporary look on historical evolution of mergers and acquisitions / International Journal of Economics, Commerce and Management, 2016. 194 p.

УДК 338.245.8:631.147

НОВІТНІ ВИКЛИКИ ПЕРЕД АГРАРНОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ НАУКОЮ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Кропивко М.М.

д.е.н., с.н.с., заступник академіка-секретаря
Відділення аграрної економіки і продовольства
Національної академії аграрних наук
krop2002@ukr.net

Результатом роздержавлення та приватизації сільськогосподарських підприємств до 2010 року в незалежній Україні замість колгоспно-радгоспного устрою було сформовано аграрний устрій, який можна визначити як «приватно-орендний». Його характерні риси – приватна власність на землю, майно і результати діяльності, запровадження обмеженого ринку земель сільськогосподарського призначення, розвинуті орендні земельні відносини та багатоукладність організаційно-правових форм ринкового господарювання.

У 2020 році сільськогосподарське виробництво здійснювали 47523 сільськогосподарських підприємств на площі 20252,4 тис. га, із них 31851 фермерських господарств на площі 4280,1 тис. га сільгоспугідь. Виробництво значної частини сільськогосподарської продукції для потреб внутрішнього агропродовольчого ринку перемістилося в сектор домогосподарств, у власності яких сьогодні знаходиться 14418,7 тис. га, або 34,9% сільськогосподарських угідь країни. Провідні експортні позиції зайняли